

KRAMÁŘSKÉ PÍSNĚ V RAJHRADSKÉ BENEDIKTINSKÉ KNIHOVNĚ*

Jindra Pavelková (Brno)

Broadside Ballads in the Library of the Benedictine Monastery in Rajhrad

Abstract: The Rajhrad collections currently contain 81 song prints that can be classified as broadside ballads. Most of them are stored in boxes, like many other small prints from the monastic library that came there in the 19th century. Only a few provenance notes make it possible to identify the original owners of at least some of the prints. The analysis has also shown that almost half of the ballads were printed in Brno workshops; these represent song production from Prague, Hradec, Králové, Jindřichův Hradec, Litomyšl, Jihlava, Znojmo, Vienna, the New Town of Vienna, Linz, Krems and Skalice. Other places of publication than Brno are represented only by individuals. For almost a quarter of the prints, the place and date of publication cannot be precisely determined. It is only known that they were printed sometime in the 18th century. The vast majority of songs are religious – only seven prints are devoted to a secular theme. The clearly predominant language of the printed production is German, because the only surviving bound collection of chapbooks (in Czech *špalíček*) consists exclusively of German songs. From the 1780s, Czech predominated in the press. The only rock print in the set is in Slovak.

Keywords: broadside ballads – library of the Benedictine monastery in Rajhrad – Brno prints – 18th century – 19th century

Úvod

Na následujících řádcích bude představen fond kramářských písní uložených dnes v klášterní knihovně rajhradských benediktinů. Je nutné již na začátku příspěvku předeslat, že kramářských písní se v Rajhradě nenachází žádné významné množství, naopak, ve srovnání s dalšími skupinami drobných tisků, jakými byla kázání, oslavné řeči či modlitby, jde spíše o sbírku menšího rozsahu. Přesto ale má smysl se i této skupině titulů věnovat, neboť se jedná o součást celého fondu a poznání této problematiky přispívá k získání ucelených znalostí o celé knihovně.

Vzhledem k tomu, že kramářské písně obecně mají v téměř 60 %¹ – 80 %² ráz duchovní písně, je obtížné stanovit přesnou hranici mezi tituly, které ještě do skupiny kramářských písní přidat, a které již považovat za liturgické písně. V tomto ohledu nám bohužel nepomůže dochování tisků, protože je v rajhradské knihovně uložen pouze jeden špalíček, jinak jsou tisky samostatně uloženými entitami.³ Vzhledem k tomu, že obsah krabiček, ve kterých je v Rajhradě tento typ produkce nejčastěji uložen, je velmi různorodý a vznikl, jak je uvedeno níže, různými způsoby, bylo potřeba si nejprve vymezit, které tisky ještě budou mezi

kramářské písně zahrnuty, a které již nikoliv. Stranou zájmu tak zůstávají ty položky, které nenaplnují definici kramářských tisků svým rozsahem (mají více než osm listů), nebo tisky přinášejících přímo mešní zpěvy typu *Pange lingua*.⁴

Pro stanovení materie obsažené v příspěvku vychází autorka z definice kramářské písně navržené Jakubem Ivánkem v roce 2017⁵ a používané i pro vymezení badatelského zájmu kolektivu projektu NAKI II Kramářské písně v brněnských historických fondech.⁶ Kramářská píseň je tak definována svou publikační formou; jedná se o drobné několikastránkové sešitky tištěné levným způsobem na levném papíru. Tisky mohou obsahovat jednu či více písniček a někdy jsou doprovázeny jednoduchou obrazovou složkou, která ale nemusí s obsahem písně/písní souviset.⁷ Stranou zájmu příspěvku tak zůstávají další tisky, které bychom mohli označit jako tisky kramářské, obsahující např. modlitby, svaté obrázky apod.

Příspěvek se nejprve zaměří na fyzické dochování kramářských písní a způsob jejich uložení v rajhradském fondu, dále budou popsány konkrétní kramářské písně uchovávané dnes v rajhradské benediktinské knihovně. Samostatná pozornost bude věnována též kramářským písním vydaným

* Příspěvek vznikl v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace – Moravská zemská knihovna v Brně.

¹ Kramářské písně. In *Encyklopedieknihy.cz* [online]. Knihovna AV ČR, v. v. i. [Cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/>

² IVÁNEK 2017, s. 205.

³ Ve čtyřech případech se jedná o přívazky v konvolutu a v jednom případě o špalíček (s 29 písničkami), zbylé tisky jsou dochovány jako samostatné entity v krabičkách.

⁴ Konkrétně České *Pange lingua* je v krabičkách spolu s kramářskými písněmi dochováno třikrát ve dvou různých výtiscích z první poloviny 19. století. Knihovna Benediktinského opatství Rajhrad (dále KBOR), sig. R–III.a.3044,9, R–III.a.4087,5, R–III.a.4089,15.

⁵ IVÁNEK 2017, s. 224–225.

⁶ Kód projektu DG18P02OVV021, poskytovatel Ministerstvo kultury, doba řešení 2016–2022.

⁷ GLOMBOVÁ 2020, s. 10.

v Brně a v jejich rámci analýze těch evidovaných v rajhradské knihovně. Na závěr bude připojen bibliografický soupis všech dosud identifikovaných kramářských písní.

Dochování a uložení kramářských tisků v rajhradské benediktinské knihovně

Při zpracování rajhradské benediktinské knihovny se dosud podařilo identifikovat 81 titulů, které můžeme přiřadit ke kramářským písním. Pět titulů je v knihovně dochováno ve dvou exemplářích, jeden titul nalezneme ve fondu dokonce třikrát. Vyhledávání tohoto typu literatury v rajhradském fondu ztěžuje fakt, že klášter této produkci nevěnoval žádnou zvláštní pozornost, tisky se do fondu dostávaly nejspíše z pozůstatostí jednotlivých řeholníků (či jejich příbuzných). Tomu odpovídá i způsob uložení – kramářské písně se dochovaly buď vevázané v konvolutu spolu s dalšími formátově podobnými tisky, nebo uložené v dřevěné či lepenkové krabičce. Abecední lístkový katalog rajhradské knihovny však nemá samostatné lístky pro přívazky či jednotlivé tisky uložené v krabičkách, informace o těchto dílech se v něm dají nalézt pouze na lístku hlavního díla (v případě konvolutu) či prvního díla (v případě krabiček). U písní dochovaných v konvolutech tak může dojít k nálezům dalších položek při postupné moderní katalogizaci knihovny.

Konvoluty

Pro literaturu, která byla součástí knihovny již v 18. století, máme doložen způsob uložení v konvolutech. Takto je dochována většina drobných příležitostných tisků zejména brněnské produkce. Konvoluty mají tendenci uchovávat dohromady tisky, které spolu nějakým způsobem souvisí, minimálně se dá tušit, že vznikly zájmem jedné osoby.⁸

Tento způsob uložení drobných tisků je vedle rajhradské knihovny typický také např. pro knihovnu brněnských augustiniánů. V obou případech však bohatství obsažené v konvolutech uniká informacím v lístkovém knihovním katalogu, kde jsou svazky označeny pouze podle prvního díla, či dokonce jménem svého sestavovatele. Pro rajhradskou knihovnu mají největší zásluhu o dochování tohoto typu drobné, převážně brněnské produkce zejména tamější řeholníci Pavel Harlacher a Maurus Haberhauer.⁹ V rajhradské knihovně je tak dnes dochováno několik konvolutů, které obsahují zejména modlitby, kázání či oslavné řeči.¹⁰ Je s podivem, že součástí těchto konvolutů není také písně produkce, např. i kramářské písně.

V konvolutech dochované kramářské písně nejsou součástí objemných souborů, ke kterým se řadí svazky uvedené výše, jež shromažďují několik desítek drobných tisků z produkce

brněnských, olomouckých, pražských a rakouských tiskáren, mnohdy v několika exemplářích roztroušených po různých svazcích. Bohužel dané konvoluty nedávají tušit, zda vznikly péčí některého z rajhradských řeholníků, byly takto již do knihovny získány, nebo k sobě jednotlivé tituly byly přiřazeny na základě formátu a obsahových souvislostí a v rámci péče o knihovní fond jim byla pořízena společná vazba.

Zcela konkrétně: píseň ke sv. Antonínu Paduánskému se nalézá ve svazku spolu s dílem Hieronyma Veita *Regule, Aneb Spůsob Žiwota, Bratrůw a Sester, třetjho Ržádu Swatého Otce Frantisska, ...* z roku 1750.¹¹ Zde je patrná obsahová souvislost daná příslušností Antonína z Padovy k františkánskému řádu. Kniha vyvázaná v usňové vazbě nese pouze razítko rajhradské klášterní knihovny používané k označování přírůstků v 19. století. Dá se tedy usuzovat, že oba tituly se do knihovny dostaly již svázané, a konvolut tak vznikl péčí původního majitele, patrně se vztahem k františkánům.

Stejně tak se již do rajhradské knihovny jako komplet dostala patrně i píseň ke sv. Janu Nepomuckému, která je zařazena do svazku spolu se spisem Maxmiliana Siegela *VIA CRUCIS, LUCIS, & DUCIS, ...* z roku 1733, dílem Alfonse Maria de Liguori *Besuchungen des allerheiligsten Sacraments, ...* z roku 1772, tiskem 18. století *Tag-Zeiten, Von der glorwürdigen und gnadenreichen Jungfrauen Maria von Trost a DEVOTIO QUINQUE-DIALIS ... INTERCESSIONE D. JOANNIS NEPOMUCENI, ...* z roku 1721.¹² Zdá se, že ne-související tisky mohl k duchovním cvičením a modlitbám používat i některý z rajhradských řeholníků. Svazek však nemá žádnou provenienci a je svázan do obvyklé pergamenové vazby používané v rajhradském klášteře v druhé polovině 18. století, a není tedy možné vyloučit ani to, že mu uspořádání dal až některý z rajhradských knihovníků.

Ve svazku stejné vazební úpravy pak nacházíme dvě kramářské písně, které jsou spolu s dalšími šesti tisky (mimo jiné zpěvy ke mši svaté, litaniami ke svatým a Písní k nejsvětější oběti novozákonní) přivázané k tisku *Der nach dem Sinne der katholischen Kirche singende Christ* vydanému ve Fuldě v roce 1781.¹³

Krabičky

Větší množství písní je dochováno v krabičkách různých formátů,¹⁴ které sloužily k uložení drobných a příležitostných tisků s náboženskou tematikou (modlitby, kázání, přistoupení k bratrstvům, mešní pořádky), oslavných řečí, jednacích řádů, drobných teologických spisů či teologických spisů vycházejících v sešitech, divadelních her, výročních zpráv, katalogů výstav, cestovních průvodců či torzálně dochovaných tisků. Uspořádání tisků v krabičkách je nahodilé, jen

⁸ Zde stojí za zmínku dva konvoluty rukopisů a tisků uložených v rajhradské rukopisné KBOR, sig. R 33 a R 34 (více k tomu viz PAVELKOVÁ 2018, s. 81–98).

⁹ DOKOUPIL 1978, s. 6.

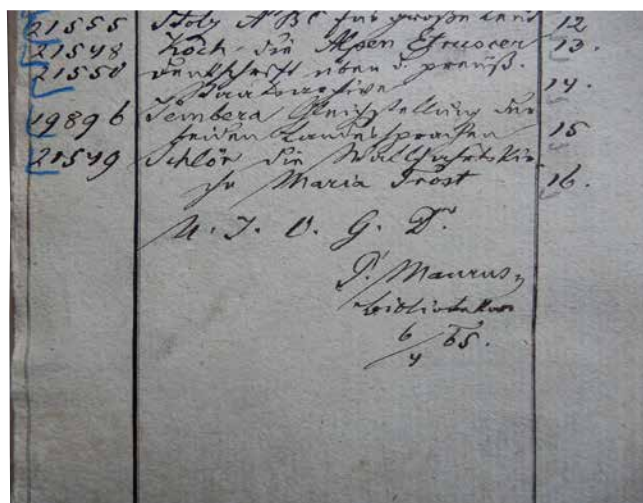
¹⁰ Zde zejména KBOR, sig. R–C.I.c.52, R–C.II.dd.13, R–E.I.c.19, R–E.II.gg.10, R–E.II.gg.11, R–E.II.gg.13, R–E.II.gg.16, R–E.II.gg.21, R–E.II.gg.23, R–P.f.26, R–R.I.ccc.29, R–R.II.bbb.13, R–Y.I.e.5, R–Z.II.a.18, R–Z.f.18.

¹¹ KBOR, sig. R–H.I.f.26.

¹² Tamtéž, sig. R–Z.II.d.40.

¹³ Tamtéž, sig. R–Z.e.50.

¹⁴ Zmiňovaných krabiček se v knihovně nachází omezené množství (133 kusů), protože je autorka článku prošla všechny, v této oblasti by tedy k dalším nálezům již dojít nemělo. Krabičky jsou signaturně vřazeny do systému první depozitní místnosti a uloženy jsou ve spodních policích regálů II.b., III.a., III.b., IV.a., IV.b., V.a., V.b., VI.a., VI.b., VII.a. a VIII.a.

Obř. 1. Detail z přehledu obsahu krabičky s podpisem knihovníka Maura Kintra s datem, kdy tisky inventarizoval (KBOR, sig. R – III.a.4079).

v několika málo případech vzbuzuje dojem nějakého záměru (obsahové, jazykové hledisko). Tisky jsou v krabičkách uloženy napříč formáty, i když nejčastěji se setkáváme s 8° a 4°, výjimkou ale není ani foliový formát či větší různě složené jednolisty. Menší formáty se nacházejí povětšinou i ve větších krabičkách poskládané na sobě ve dvou sloupcích.

Bohužel nemáme žádné přesné informace k tomu, kdy rajhradská knihovna ke způsobu ukládání drobných tisků do krabiček přistoupila. Z dnes dochovaných 133 krabiček je jich 25 dřevěných potažených mramorovým papírem s papírovými štítky s nápisem *Miscellanea* a signaturou na hřbetě. Zbylé krabičky jsou lepenkové potažené na deskách modrým mramorovým a na hřbetě černým papírem a modrým štítkem se zlaceným nápisem *MISCELLANEA*. Starší krabičky mají zavírání důmyslně zajištěné dřevěným špalíčkem, který zapadá těsně k zadní desce krabičky, mladší jsou na tkanice, dnes značně potřhané a nefunkční. V pravém rohu přední desky mají novější krabičky trojúhelníkový štítek s uvedením počtu obsažených svazků. Na předešlý povětšinou dva papírové pásky jistí list s obsahem krabičky.

Ani tyto seznamy nám však neumožňují učinit závěry o době vzniku krabiček, vznikly totiž patrně při reinventarizaci krabiček v roce 1865 péčí tehdejšího knihovníka Maura Kintra. Kinter většinu z nich zakončil svým podpisem a datem inventarizace, v několika případech se pod tímto záznamem nalézají dopisky o dalších do krabičky přiřčených položkách.

To svědčí o tom, že krabičky byly doplňovány. Pro průběžné doplňování hovoří i sám fakt, že většina z krabiček

obsahuje více položek, než kolik jich bylo v dané krabičce původně uloženo, což je zřejmé zejména z prostého faktu, že se všechny tisky do krabiček nevejdou. S ohledem na úvodní seznam (obsah) krabiček jsou jednotlivé tisky průběžně číslovány, číslování však ne vždy, spíše výjimečně, odpovídá skutečnému uložení v krabičce, které vychází ze snahy tisky do krabičky umístit, což v číselném pořadí mnohdy nelze.¹⁵

Seznam tisků obsažených v krabičce také někdy obsahuje odkaz na přírůstkové číslo z knihovního repertáře či informaci o původní signatuře, obojí je ale uvedeno i na samotných tiscích. V seznamu je někdy dopsána charakteristika tisků – např. *Kázání*.

Jen minimální množství tisků uložených v krabičkách obsahuje provenienční zápisky. Pouze v pěti krabičkách, které obsahují i kramářské či duchovní písně, je uložen nějaký tisk s rukopisným záznamem. Nejhojněji se setkáváme se jménem Víta Jana Nepomuka Konrada, otce posledního rajhradského probošta Otmara Konrada (proboštem 1764–1812), což je ovšem dáno tím, že uložené tisky se týkají bratrstev, jejichž byl V. J. N. Konrad členem. Zápisky mají podobu předtištěné formulace doplněné o jméno a datum vstupujícího.¹⁶ V jednom případě zde nalezneme i jméno samotného pozdějšího rajhradského probošta O. Konrada.¹⁷ Krabičky tedy patrně vznikly z materiálů, které se do knihovny dostaly po Konradově smrti. V takovém případě by O. Konrad přispěl do fondu klášterní knihovny 13 kramářskými písněmi.¹⁸

Jedna z krabiček, ve které se nacházejí i kramářské písně, zřejmě shromažďuje tisky, které patřily Bedovi Dudíkovi (1815–1890). Jeho jméno ještě bez jména řádového je uvedeno na tisku *Kirchengesänge für die Studierenden zu Kremsier* z roku 1836.¹⁹ Podle obsahu celé krabičky, která shromažďuje 44 tisků z církevních zpěvů, modliteb, ale zejména historie a teologie a příruček pro studující, se dá usuzovat, že se jedná o tisky, které B. Dudík shromáždil z větší části již v době před vstupem do benediktinského řádu či na začátku svých studií v Olomouci. Pokud vyjdeme z tohoto předpokladu, tak B. Dudík přispěl do fondu kramářských písní dvěma exempláři brněnského tisku *Gesang Eines sich dem Willen Gottes ergebenden Christens* z roku 1780.²⁰

Poslední provenienční přípisky se nacházejí v obsáhlé krabičce s drobnými tisky o odpustcích, modliltbami, divadelními hrami, rituálem, pojednáním o hmyzu či dvěma spisky Olivera Legiponta. V této krabičce je také uložen jediný v rajhradské knihovně dochovaný špalíček. Každá z dochovaných proveniencí však patří jinému z rajhradských řeholníků, a je tedy spíše pravděpodobné, že krabička byla uspořádána z různých v klášteře dochovaných materiálů. Zde dochované kramářské písně²¹ tedy patrně nemůžeme připsat

¹⁵ Různé formáty vyžadují různou orientaci tisku, menší formáty jsou většinou ve dvou sloupcích na větších formátech.

¹⁶ KBOR, sig. R–III.a.3038,4 – *Johannes Konrad 30. April 1743*; R–III.a.3038,9 – 1722, 16. *Julij, Joannes Vitus Konrad*; sig. R–III.a.3044,22 – *Vitus Nepomucenus Conrad Den 27 Jän. Im Jahre 1724*; sig. R–III.a.3044,23 – *Ist geschrieben worden Joannes Vitus Conrad Den 3. Monaths Maji Im 1731 Jahr*.

¹⁷ KBOR, sig. R–III.a.3038,6 – *Carolus Conrad, 28. September von 5 biß 6 Uhr Abend, S. Ignatii Eingeschrieben in Znaimb 1745*.

¹⁸ Vzhledem k tomu, že mezi těmito písněmi jsou čtyři brněnské tisky a jeden tisk znojenský věnovaný Janu Nepomuckému, zdá se pravděpodobné, že jejich původním majitelem byl proboštův otec Vít Jan Nepomuk Konrad.

¹⁹ KBOR, sig. R–III.a.4069,4 – *Dudik Franz*.

²⁰ Tamtéž, sig. R–III.a.4069,6a a 6b.

²¹ Vedle uvedeného špalíčku s 29 písničkami jsou zde samostatně uloženy ještě dvě písničky.

do majetku ani rajhradského profesora Emilianu Wagnera, kterému patřil tisk *Welice Pohodlný Spůsob nábožně, a vctiwě se klaněti Neyswětěgssy Swátosti Oltárnj,...* vytištěný v Brně v roce 1774,²² ani rajhradskému knihovníkovi a posléze opatovi Viktoru Šlosarovi (opatem 1832–1854), který označil tisk *Handbuchlein der immerwährenden Anbetung des hochwürdigsten Sakraments des Altars,...* vydaný v roce 1774 v Mikulově ještě svým světským jménem Martin.²³

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že krabičky mohou obsahovat tisky, které patřily jednomu majiteli – rajhradskému řeholníkovi, případně členům jeho rodiny – stejně tak ale mohou obsahovat nahodile seskupené tituly, které se v jednu dobu sešly v knihovně (ať již z pozůstalosti řeholníků, či jiným způsobem, např. akvizicí knihovníka) a bylo potřeba je uložit.

Špalíček²⁴

Jak již bylo výše uvedeno, v rajhradské knihovně je dochován pouze jediný špalíček. Nachází se v něm 29 jazykově německých písniček převážně s mariánskou tematikou, zastoupeny jsou ale i písně ke sv. Anně či Janovi Nepomuckému. V rámci písní mariánských se pak jedná převážně o tisk pro poutníky do Mariazell, jedenkrát je zastoupena i poutní bazilika Maria Taferl a rovněž Wagram.

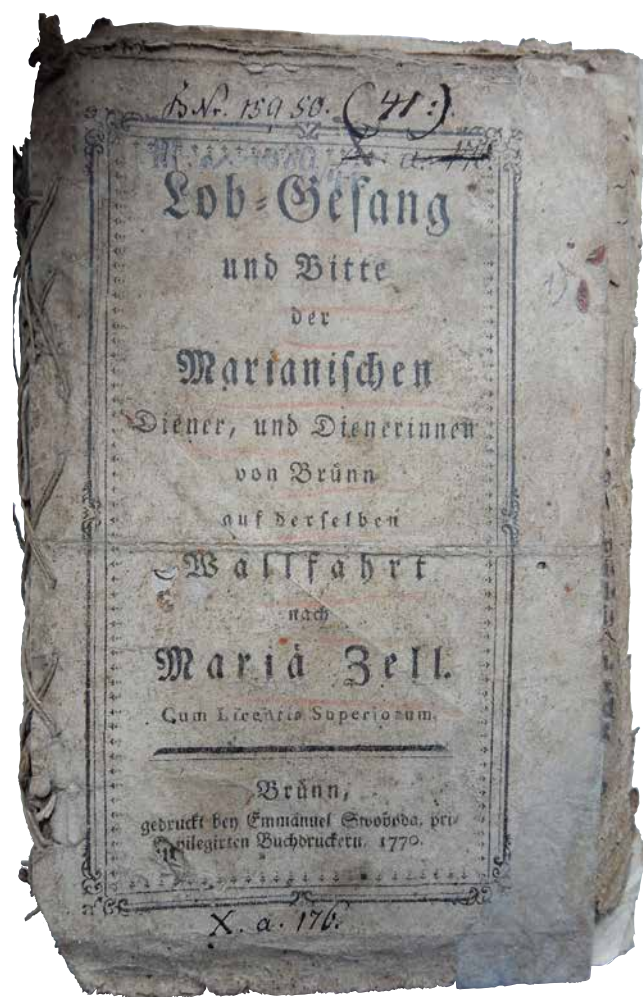
Špalíček, ve kterém jsou jednotlivé tisky pouze svázané nití, vykazuje značné známky opotřebení. Proto větší část tisků nejsme schopni přiřadit do žádné tiskárny. Dochovaly se značně torzovitě, mnohdy ze tří písniček zůstala zachována jen část druhé písně a píseň třetí. Lépe dochované tisky jsou produkcí zejména brněnské svobodovské tiskárny a dále tiskáren ve Znojmě, Jindřichově Hradci, Kremži, Linci a Vídeňském Novém Městě a vydány byly v průběhu 18. století.

Špalíček nenese žádnou provenienci, podle které bychom mohli určit, kdy a jak se do rajhradské klášterní knihovny dostal.

Kramářské písně dochované v rajhradské benediktinské knihovně

Veškeré v Rajhradě dochované tisky, které můžeme počítat ke kramářským písním, mají osmerkový formát a převážná většina z nich byla vytištěna v Brně, proto se i brněnské produkci kramářských písní budeme v závěru tohoto textu věnovat podrobněji.

Bylo to nejspíše dáno přímými kontakty rajhradského kláštera s brněnskými tiskárnami, zejména s tiskárnou rodiny Svobodovy, že se s kramářskými písněmi v klášterní knihovně setkáváme v takovém počtu (brněnských tisků je podchyceno 39, z toho pět je ve dvou a jeden ve třech exemplářích). Ostatně i u dalších drobných tisků je blízkost Brna

Obr. 2. Titulní tisk špalíčku 29 německých písniček (KBOR, sig. R-III.a.4080,41).

patrná – tyto tisky byly v Rajhradě k dispozici ve vícero exemplářích. Bohužel nedisponujeme v této oblasti archivním materiálem, který by nám vztah rajhradského kláštera a brněnských tiskáren 18. a 19. století (před vznikem vlastní Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských²⁵) osvětlil. Představu o něm si můžeme utvořit pouze na základě v Rajhradě dochované brněnské produkce a tisků, které benediktinský klášter sám inicioval či přímo objednal.

Mezi rajhradskými kramářskými písněmi z brněnské produkce jsou zastoupeny v 18. století svobodovská tiskárna, tiskárna Jana Silvestra Siedlera a Leopolda Františka Hallera. V 19. století se pak setkáváme s produkcí rohrovské tiskárny z období, kdy ji vedla vdova po Rudolfovi Rohrovi Hedvika (1839–1852), tiskárny Jana Gastla a Karla Winikera.

Z dalších míst vydání evidujeme mezi kramářskými písněmi Prahu (7 titulů),²⁶ Znojmo (5 titulů),²⁷ Hradec Králové

²² KBOR, sig. R-III.a.4080,35 – *P. Aemilian Wagner Bened. 1. Czervna po poledni.*

²³ KBOR, sig. R-III.a.4080,31 – *Schllisar Martin, 11. November 6 bis 10 Uhr. — Scriptum hoc die ... 1814 ante inductionem meam.*

²⁴ KBOR, s. R-III.a.4080,41.

²⁵ K tématu rajhradské tiskárny více viz HEILANDOVÁ 2013, s. 60–90.

²⁶ Dílny Tomáše Tábora, Jana H. Pospíšila, arcibiskupské tiskárny.

²⁷ Dílny Jana Václava Svobody a Jana Antonína Preisse.

(2 tituly),²⁸ Jihlavu, Jindřichův Hradec a Litomyšl (po 1 titulu)²⁹ a ze zahraničních center Skalici (1 titul), Vídeň (3 tituly),³⁰ Kremži (2 tituly),³¹ Linec, Vídeňské Nové Město (po 1 titulu).³² U 19 položek nelze místo vydání přesněji určit, dá se usuzovat na českou či moravskou provenienci.³³

U datace tisků vycházíme tam, kde je to možné povětšinou z let, kdy fungovala tiskárna, která je vytiskla. Tam, kde se nepodařilo tisky jednotlivým tiskárnám přiřadit, můžeme obecně konstatovat, že se jedná až na výjimky³⁴ o tisky 18. století, bližší chronologické zařazení však neumožňují.

Nejstarší kramářskou písní je tisk *Christliche Reimblein Und Auffmunterung deß Sünders zur zeitlichen Buß* vytištěný patrně v Brně po roce 1705,³⁵ který se do knihovny dostal z majetku rajhradského probošta Otmara Konrada. Další tisky spadají do 30. a 40. let 18. století (1736,³⁶ 1743³⁷ a 1746³⁸). V první polovině 18. století byly u Johanna Jacoba Koplitze v Kremži vydány *Drey schöne neue Geistliche Lieder...*³⁹ obsahující tři písně ke sv. Anně, dva tisky duchovních písní z dílny Jana Václava Svobody ve Znojmě⁴⁰ či *Fünf schöne Neue Andächtige Lieder zu dem Heiligen Johannes von Nepomuck*⁴¹ vytištěné u Jana Bedřicha Jakeše v Jindřichově Hradci. Hojně zastoupena jsou zejména 50. léta 18. století, a to brněnskými mariánskými tisky *MARIA Jn Jhrer Gnaden-Zell ...* z let 1753,⁴² 1755⁴³ a 1758⁴⁴ a čtyřmi tisky věnovanými Janu Nepomuckému (třemi tištěnými v Brně⁴⁵ a jedním ze Znojma⁴⁶), které opět pocházely z majetku probošta Konrada.

Do obou polovin 18. století svým působením zasahovaly tiskárny Ignaze Antona Praxla v Kremži (1732–1766), Antonína Jana Preise ve Znojmě (1743–1787), Samulea Müllera ve Vídeňském Novém Městě (1717–1757) a Johanna Auingera v Linci (1733–1774). Pouze letopočty fungování těchto tiskáren je tak možno datovat tisky *Drey schöne ganz neue Kirchfahrt-Lieder...*,⁴⁷ *Drey schöne neue Geistliche Lieder...*, *Anmütiges Gesang zu dem Heil. Johann von Nepomuck*,⁴⁸ *Drey schöne neue Zeller-Lieder*⁴⁹ a *Geistliches Lied, Denen armen Seelen in dem Fegfeuer zu Trost, nach verrichtetem Heil. Creutz-Weeg zu singen*.⁵⁰ Stejně tak do tohoto období spadá produkce tiskárny uváděné v impresu jako Jacob Maxim Swobodischen Erben.⁵¹

Do 60. let 18. století spadají dvě v rajhradské knihovně dochované kramářské písně vytištěné v Brně u Emanuela Svobody,⁵² stejné označení tiskárny v impresu mají i dvě dochované kramářské písně z let 1770 a 1776.⁵³ Do 70. let 18. století jsou dále datovány tisky *Ein Osterlied*,⁵⁴ *Pjseň o Božských Ctnostech*⁵⁵ a do následujícího desetiletí pak tisky *Gesang Eines sich dem Willen Gottes ergebenden Christens*⁵⁶ a *Lobgesang ... heiligen Vaters Ignazius von Lojola...*,⁵⁷ *Pjseň při Požehnánj s neysvětěgssj Swátosti Oltářnj*⁵⁸ opět z produkce brněnské tiskárny. Tři tisky byly v 80. letech 18. století vydané opět v Brně, dva z nich se přímo vážou k jedné z farností spravovaných rajhradským klášterem, a to k Domašovu.⁵⁹ Další tisk s domašovskou tematikou je datován lety 1784–1798.⁶⁰ Do stejné doby pak

²⁸ Dílna Jana H. Pospíšila.

²⁹ V Jihlavě dílna Fabiána Beinhauera, v Jindřichově Hradci dílna Jana Bedřicha Jakeše a v Litomyšli dílna Václava Vojtěcha Turečka.

³⁰ Dílny Jana Tomáše Trattnera a nakladatelství Wiener Zeitung.

³¹ Dílny Johanna Jacoba Koplitze a Ignaze Antona Praxla.

³² V Linci dílna Johanna Auingera a ve Vídeňském Novém Městě Samuela Müllera.

³³ Zejména u jednotlivých bližší neurčených tisků svázaných do špalíčku sig. R–III.a.4080,41 by se dalo usuzovat na znojemský původ alespoň části tisků. Brněnské tiskárny jsou na základě typografie vyloučeny.

³⁴ Pouze dva tisky je možno datovat do první čtvrtiny (KBOR, sig. R–III.a.4090,19), respektive poloviny 19. století (KBOR, sig. R–III.a.4062,44).

³⁵ Tamtéž, sig. R–III.a.3044,18.

³⁶ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 11.

³⁷ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 18–20.

³⁸ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 22.

³⁹ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 6.

⁴⁰ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 3 a R–III.a.4080,41, přív. 7.

⁴¹ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 8.

⁴² Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 23.

⁴³ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 27.

⁴⁴ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 28.

⁴⁵ Tamtéž, sig. R–III.a.3044,8a, R–III.a.3044,8b a R–III.a.3044,8d.

⁴⁶ Tamtéž, sig. R–III.a.3044,8e.

⁴⁷ Krems: Ignaz Anton Praxl. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 26.

⁴⁸ Znojmo: Antonín Jan Preiss. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 25 a R–Z.II.d.40, přív. 3.

⁴⁹ Vídeňské Nové Město: Samuel Müller. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 15.

⁵⁰ Linz: Johann Auinger. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 24.

⁵¹ Tedy dědici Jakuba Maxmiliána Svobody. Pod tímto označením vydávala brněnská svobodovská tiskárna své tisky v letech 1743 až 1752. Zde KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 21.

⁵² Tisky jsou datovány lety 1767 (KBOR, sig. R–III.a.3044,8c) a 1768 (KBOR, sig. R–III.a.3043a,25b). První tisk pochází z majetku probošta Konrada.

⁵³ 1770 (KBOR, sig. R–III.a.4080,41), 1776 (KBOR, sig. R–III.a.3043a,24).

⁵⁴ 1778 (KBOR, sig. R–III.a.3038,1). Tisk je z majetku Otmara Konrada.

⁵⁵ 1778 (KBOR, sig. R–III.a.4080,17 a R–III.a.3044,6). Druhý ze signatur pochází opět z majetku Otmara Konrada.

⁵⁶ 1780, dochováno ve třech exemplářích (KBOR, sig. R–III.a.3044,17, R–III.a.4069,6a a 6b). První signatura pochází z majetku Otmara Konrada, druhé dvě patrně z majetku Bedy Dudíka.

⁵⁷ 1780 (KBOR, sig. R–Z.e.50, přív. 1).

⁵⁸ 1787 (KBOR, sig. R–III.a.3043a,25a).

⁵⁹ Tamtéž, sig. R–Z.e.50, přív. 4, R–III.a.3044,4, R–III.a.4087,7 a R–III.a.3044,2. Dva posledně uvedené tisky byly rovněž v majetku Otmara Konrada.

⁶⁰ KBOR, sig. R–III.a.4085,10 a R–VI.b.8818, přív. 6.

spadají ještě jeden tisk litomyšlský – *Pjseň k neyswětěgssy Oběti nowozákonně*⁶¹ – a vídeňský.⁶² Z 90. let 18. století pocházejí v Rajhradě dochované tisky *Pjseň ke Mssy swatě* z brněnské Hallerovy tiskárny⁶³ a *Pjseň o Prozřetelnosti Božské* z produkce Jana Silvestra Siedlera.⁶⁴

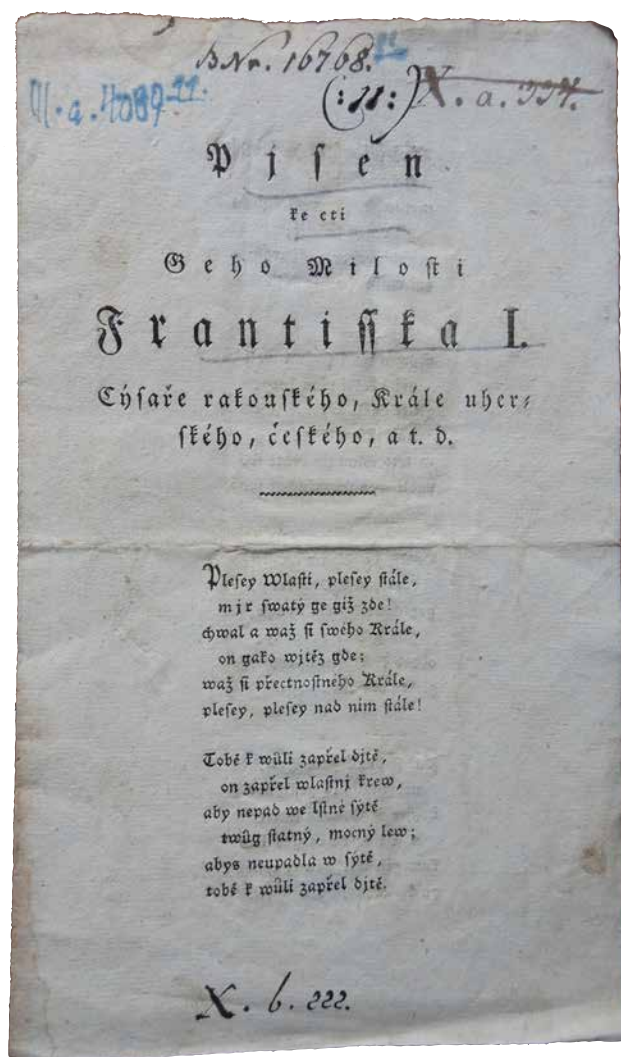
Do 19. století je datováno 23 tisků, u necelé poloviny jsme odkázáni na roky fungování dané tiskárny (Tomáše Tábora v Praze v letech 1835–1847,⁶⁵ brněnské rohrerovské tiskárny vedené vdovou po Rudolfovi Hedvikou v letech 1839–1852⁶⁶ a Karla Winikera v letech 1848–1877⁶⁷).

Dne 26. května 1814 publikoval Václav Hanka svou *Pjseň ke cti Geho Milosti Frantisska I. Cýsaře rakauského, Krále uherského, českého, a t.d.*,⁶⁸ a to v příloze Vídeňských novin – Prvotinách pěkných umění. Píseň vyšla taktéž jako samostatný tisk a takto je dochována v rajhradské klášterní knihovně. O pět let mladší je další vídeňský tisk *Frommer Grub!*⁶⁹ Ve 20. letech vyšly u Jana H. Pospíšila (v Hradci Králové a v Praze) *Pjseň na slawnost Neyswětěgssjho Gména Gežjš...*⁷⁰ od Josefa Holáska a *Radostná pjseň k neysladssjmu Gežjšsi* Josefa Millera.⁷¹

Z následujícího desetiletí jsou v rajhradské knihovně dochovány tisky *Pjseň k Bohu*⁷² vydané nákladem blučinského faráře Václava Pešiny a tištěné opět u J. H. Pospíšila, *Pjseň k Božímu Tělu*⁷³ a *Zpěwy o wzkrjssenj Páně*⁷⁴ z produkce pražské arcibiskupské tiskárny a skalický tisk *Pisně při ročítěg Ružowég Slawnosti w Nádasi, w Swato=Dusni Pondelek Roku 1837 ustanoweneg.*⁷⁵

Rokem 1848 je možno datovat tisk *Národní hymny*.⁷⁶ Poslední dva tisky kramářských písní vyšly v letech 1851⁷⁷ a 1852⁷⁸ v Brně.

Většina písní je duchovního obsahu, pouze sedm písniček je věnováno světským tématům. Dva tisky popisují velkou vodu, první v roce 1736 ve východním Frísku⁷⁹ a druhý v roce 1816 v Městě Albrechtice.⁸⁰ Tři tisky jsou svázány s panovnickým domem – po roce 1809 brněnský tiskař Jan Jiří Gastl přetiskl píseň Františka Jana Vaváka popisující vyorání brázdy u Slavíkovíc na Vyškovsku Josefem II. v roce 1769,⁸¹ druhý je samostatným tiskem oslavné básně Václava Hanky publikované původně 26. května 1814 v příloze Vídeňských novin na císaře Františka I. připomínající jeho

Obr. 3. Začátek písně V. Hanky k oslavě vstupu císaře Františka I. do Paříže (KBOR, sig. R–III.a.4089,11).

vstup do Paříže⁸² a třetí je jednolist s textem *Národní hymny* oslavující císaře Ferdinanda I. v roce 1848. Jedná se o novou českou verzi Haydnovy písně *Zachovej nám Hospodine* složenou Václavem Jaromírem Pickem, která reagovala

⁶¹ 1786 (KBOR, sig. R–III.a.4087,14).

⁶² 1783 (KBOR, sig. III.a.3044,3). Tisk pochází z majetku Otmara Konrada.

⁶³ KBOR, sig. R–III.a.3036,2.

⁶⁴ 1792 (KBOR, sig. R–III.a.3044,7). Tisk pochází z majetku Otmara Konrada.

⁶⁵ Tamtéž, sig. R–III.a.3043a,23, R–III.a.4081,22 a 25.

⁶⁶ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,33–35 a 48 a R–III.a.4089,20.

⁶⁷ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,49 a 49, přív.

⁶⁸ Tamtéž, sig. R–III.a.4089,11.

⁶⁹ Tamtéž, sig. R–III.a.4069,5b.

⁷⁰ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,43.

⁷¹ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,36.

⁷² Tamtéž, sig. R–III.a.4077,25 a R–III.a.4062,41.

⁷³ Tamtéž, sig. R–III.a.4087,19 a R–III.a.4092,42.

⁷⁴ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,50.

⁷⁵ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,38.

⁷⁶ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,25.

⁷⁷ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,47.

⁷⁸ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,32.

⁷⁹ Tamtéž, sig. R–III.a.4080,41, přív. 11.

⁸⁰ Tamtéž, sig. R–III.a.4084,19.

⁸¹ Tamtéž, sig. R–III.a.4087,17.

⁸² Tamtéž, sig. R–III.a.4089,11.

na události roku 1848, zejména březnový slib ústavy a povolení základních občanských svobod.⁸³ Všechny tyto tisky zcela zapadají do zájmu rajhradských řeholníků o politické dění a svět za branami kláštera vůbec. Zatímco ale v první polovině 18. století byla v klášteře tendence takovéto tisky či rukopisné zápisky ke světským (většinou politickým) tématům ukládat společně a posléze je i svázat do konvoluty,⁸⁴ pro 19. století byla v tomto ohledu typická spíše roztržitost uchování. Jednotlivé tisky byly původně v majetku různých osob a do knihovny se dostávaly v jiných okamžicích, čemuž napovídá i skutečnost, že se dnes nacházejí uložené v rozdílných krabičkách.

Předposledními tisky se světskou tematikou jsou *Dwe Pjsně k potěšenj pilným sskolnjm Djtkám*⁸⁵ vydané v závěru 18. století v Brně a *Branntweinlied*⁸⁶ – pijácká píseň oslavující pálenku a popisující výrobu tohoto moku a výhody a přínosy jeho popíjení – z počátku 19. století.

Všechny ostatní tisky kramářských písní jsou duchovního obsahu. Nejčastěji se jedná o písně k Panně Marii⁸⁷ či písně zpívané při pouti do Mariazell či do baziliky Maria Taferl.⁸⁸ Vedle těchto dvou poutních míst evidujeme v Rajhradě ještě kremžský tisk písní při pouti do baziliky Nanebevzetí Panny Marie ve Wagramu.⁸⁹ Až na sedm písní se všechny tisky s mariánskou tematikou dochovaly v jediném v rajhradské knihovně uloženém špalíčku. Tento špalíček obsahuje výhradně jazykově německé tisky a vedle mariánské tematiky se v něm setkáváme se dvěma tisky obsahujícími písně k Janovi Nepomuckému,⁹⁰ tiskem o velké vodě ve východním Frísku (viz výše) a duchovními písněmi obecně. Špalíček obsahuje 11 tisků, u kterých nelze určit místo vydání, ale vzhledem k tomu, že zbylé tisky patří do produkce tiskáren v Brně, Znojmě, Jindřichově Hradci, Kremži, Linci a Vídeňském Novém Městě, je možno místo jejich vzniku hledat rovněž v těchto lokalitách.

Mariazellská tematika je obecně, pokud vezmeme v úvahu i jiné než kramářské tisky, v rajhradském fondu značně rozšířená. Blízkost tohoto poutního místa se odráží v dalších 16 tiscích z 18. a jednom tisku ze 17. století a osmi grafických listech zachycujících Pannu Marii v Mariazell. Za zmínku zde stojí zejména konvolut drobných tisků (kázání, modliteb), ve kterém se tisků s mariazellskou tematikou nalézá šest.⁹¹ Konvolut bohužel nenese žádnou provenienci, která by nám napovídala, který z bratří tisky pro knihovnu pořídil. Zájem o Mariazell lze podle ostatních dochovaných proveniencí přičknout jen v 18. století bratru Otmarovi,⁹²

Obr. 4. Úvodní notace z tisku *Loblied zur heiligen Angela Merici*. Praha: gedruckt bei Thomas Thabor, im Annakloster Arc. 948, [mezi 1835 a 1847]. (KBOR, sig. R-III.a.4081,25).

Mauru Haberhauerovi,⁹³ a ve druhé polovině 19. či na začátku 20. století Mauru Kinterovi.⁹⁴

Zbylých sedm mariánských kramářských písňových tisků je českých, jeden – obsahující píseň ke jménu Panny Marie spolu s písní ke jménu Ježíše Krista – byl vytištěn v roce 1768 v Brně u Emanuela Svobody,⁹⁵ druhý – *Salve Regina, neb Zdráwas Králowno...*⁹⁶ – vyšel v první polovině 19. století, třetí je brněnským tiskem písně k oběti mše svaté,

⁸³ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,25. Více k tématu písně viz RAK 2010, s. 261.

⁸⁴ Více k tomu viz pozn. 4.

⁸⁵ KBOR, sig. R-III.a.4080,16.

⁸⁶ Tamtéž, sig. R-III.a.4090,19.

⁸⁷ Písní s mariánskou tematikou evidujeme v souboru 21, z toho osm je jich přímo k Panně Marii Cellenské, pět z nich bylo vytištěno v Brně pro brněnské poutníky účastníci se každý rok poutě do Mariazell. Jedna písnička se obrací na Pannu Marii Šaštínskou.

⁸⁸ KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 18 a R-III.a.4080,41, přív. 22.

⁸⁹ Tamtéž, sig. R-III.a.4080,41, přív. 26.

⁹⁰ Tamtéž, sig. R-III.a.4080,41, přív. 5 a R-III.a.4080,41, přív. 17.

⁹¹ Tamtéž, sig. R-E.II.gg.18.

⁹² Tamtéž, sig. R-R.II.ddd.31.

⁹³ Tamtéž, sig. R-E.I.c.19, přív. 10.

⁹⁴ Tamtéž, sig. R-E.II.d.11, přív. 14.

⁹⁵ Tamtéž, sig. R-III.a.3043a,25b.

⁹⁶ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,44.

Obr. 5. Tisk *Píseň k památnému dni swatého Karla Boromejského 4. listopádu*. Brno: tisk vdovy Rudolfa Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. (KBOR, sig. R-III.a.4062,35).

kteří zahrnuje písně při ranní mši, při požehnání a k Panně Marii,⁹⁷ čtvrtý vydala Hedvika Rohrerová⁹⁸ a zbylé tři Karl Winiker v Brně.⁹⁹

Hojně je v písních zastoupen rovněž Jan Nepomucký, což je dáno jednak tím, že tyto písně byly obsaženy i ve výše uvedeném špalíčku,¹⁰⁰ jednak tím, že pět z těchto tisků se

do knihovny dostalo z majetku probošta O. Konrada, respektive jeho otce Víta Jana Nepomuka Konrada.¹⁰¹ Poslední rajhradský tisk písně k Janovi Nepomuckému byl vydán ve Znojmě u Antonína Jana Preisse.¹⁰² Zajímavé jsou také tři dochované tisky písní k zakladateli voršilek sv. Anžele Merici, které byly všechny vydané v tiskárně Tomáše Tábora v Praze. Dva tisky jsou německé¹⁰³ a jeden je český.¹⁰⁴ V rajhradské knihovně se nacházejí i další tři tisky (jeden ve dvou exemplářích) vázící se k osobě sv. Anžely Merici. Jedná se o tisk J. Gastla v Brně *Die XXXI. Maji. In festo S. Angelae Mericiae Fundatricis societatis S. Ursulae*¹⁰⁵ a rovněž v Brně vytištěné zprávy o jejím svatořečení.¹⁰⁶

Z dalších světců se v písních setkáváme se sv. Annou,¹⁰⁷ sv. Františkem Xaverským,¹⁰⁸ sv. Karlem Boromejským,¹⁰⁹ sv. Augustinem,¹¹⁰ sv. Antonínem Paduánským,¹¹¹ Ignácem z Loyoly¹¹² a sv. Peregrinem.¹¹³

Opominout samozřejmě nesmíme písně obracející se k Ježíši Kristu,¹¹⁴ Bohu Otci,¹¹⁵ sv. Trojici¹¹⁶ či božské prozřetelnosti¹¹⁷ a božským ctnostem.¹¹⁸ Zajímavé jistě je, že tyto písně větší měrou vycházely až v 19. století.

Další skupinu tvoří písně vztahující se ke mši svaté¹¹⁹ či křesťanům obecně.¹²⁰

Tři písně mají vztah k Domašovu, jedné z farností spravovaných z rajhradského kláštera. Jedná se o píseň Christiana Fürchengotta Gellerta *Pjseň o lásce k bližnímu swému: k prospěchu domassowského Institutu chudých*,¹²¹ *Pjseň Bratrů Domassowských aučinliwé lásky bližního*¹²² a *Gesänge für die domaschower Vereinigung der thätigen Liebe des Nächstens*,...¹²³ všechny vytištěné v Brně u Jana Silvestra Siedlera v roce 1784 nebo krátce po něm.

Poslední tisk je produkcí skalické tiskárny a váže se k růžencové slavnosti v obci Trstín na Slovensku.¹²⁴

Z jazykového hlediska převládají tisky v němčině, to je ovšem dáno zejména dochováním kompletně německého

⁹⁷ Tamtéž, sig. R-III.a.3044,4.

⁹⁸ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,48.

⁹⁹ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,47, R-III.a.4062,49 a R-III.a.4062,49, přív.

¹⁰⁰ Tamtéž, sig. R-III.a.4080,41, přív. 5, R-III.a.4080,41, přív.8 a R-III.a.4080,41, přív. 17.

¹⁰¹ Tamtéž, sig. R-III.a.3044,8a, R-III.a.3044,8b, R-III.a.3044,8c, R-III.a.3044,8d a R-III.a.3044,8e.

¹⁰² Tamtéž, sig. R-Z.II.d.40, přív. 3.

¹⁰³ Tamtéž, sig. R-III.a.3043a,23 a R-III.a.4081,25.

¹⁰⁴ Tamtéž, sig. R-III.a.4081,22.

¹⁰⁵ Tamtéž, sig. R-R.f.69, přív. 5.

¹⁰⁶ NACHRICHT a PIUS 1810.

¹⁰⁷ KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, sig. R-Z.e.50, přív. 2.

¹⁰⁹ Tamtéž, sig. R-III.a.4089,16 a R-III.a.4062,35.

¹¹⁰ Tamtéž, sig. R-III.a.3043a,24.

¹¹¹ Tamtéž, sig. R-H.I.f.26, přív.

¹¹² Tamtéž, sig. R-Z.e.50, přív. 1.

¹¹³ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,32.

¹¹⁴ Tamtéž, sig. R-III.a.4069,5a a 5b, R-III.a.4062,43, R-III.a.4062,36, R-III.a.4087,19, R-III.a.4092,41, R-III.a.4062,50, R-III.a.3043a,25b, R-III.a.4080,41, přív. 6.

¹¹⁵ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,41.

¹¹⁶ Tamtéž, sig. R-III.a.4080,41, přív. 7.

¹¹⁷ Tamtéž, sig. R-III.a.3044,7.

¹¹⁸ Tamtéž, sig. R-III.a.4080,17 a R-III.a.3044,6.

¹¹⁹ Tamtéž, sig. R-III.a.3036,2, R-III.a.4062,33 a 34, R-III.a.3044,3, R-III.a.4087,14, R-III.a.3043a,25a.

¹²⁰ Tamtéž, sig. R-III.a.3044,18, R-III.a.4089,20, R-III.a.3044,17, R-III.a.4069,6a a 6b.

¹²¹ Tamtéž, sig. R-III.a.4087,7.

¹²² Tamtéž, sig. R-III.a.3044,2.

¹²³ Tamtéž, sig. R-III.a.4085,10 a R-VI.b.8815, přív. 6.

¹²⁴ Tamtéž, sig. R-III.a.4062,38.

špalíčku, ve kterém je svázáno 29 písniček. Písničky dochované jako přívazky jsou ve dvou případech české a ve dvou německé, jedna z českých písniček je dochována jinak v kompletně jazykově německém konvolutu.

U písniček datovaných do 18. století výrazně převažuje němčina, jen pokud zahrneme i písničky ze špalíčku, jinak je jazykově německých a českých písniček z 18. století dochováno stejně (vždy 13 tisků). U století 19. pak jednoznačně převládají kramářské písně v češtině, přičemž z pěti jazykově německých tisků byly dva vytištěny v Praze u Tomáše Tábora,¹²⁵ jeden ve Vídni¹²⁶ a jeden patrně v Jihlavě.¹²⁷ Skalický tisk z roku 1837 je ve slovenštině.¹²⁸ Mezi 19 českými tisky 19. století nalezneme jeden tisk z dílny Tomáše Tábora v Praze,¹²⁹ dva tisky pražské arcibiskupské tiskárny¹³⁰ a tři tisky Jana Hostivíta Pospíšila (Praha a Hradec Králové)¹³¹ a jeden tisk vídeňský¹³² a 12 z brněnských tiskáren Jana Jiřího Gastla, Hedviky Rohrerové a Karla Winikera. V případě brněnské písňové produkce zaznamenáváme tedy v rajhradském fondu markantní jazykovou změnu, kdy do té doby jednoznačně převažující písničky v němčině vystřídaly písničky tištěné česky. Pro 18. století jen v rajhradském fondu evidujeme z brněnské produkce 16 tisků v němčině a devět v češtině. Je to však – jak si ukážeme níže – dáno zájmem řeholníků, nikoliv skladbou vlastní tiskařské produkce.

Písňová produkce brněnských tiskáren a její odraz v rajhradské klášterní knihovně

V závěru této studie bychom se blíže podívali na písňovou produkci z brněnských tiskáren, neboť její zastoupení mezi rajhradskými kramářskými písněmi je velmi vysoké. Následující pasáže si však rozhodně nekladou za cíl přinést ucelené poznání o kramářské písňové produkci v Brně, neboť to je téma na samostatné pojednání. Určující pro formulování závěrů v této oblasti je také fakt, že ucelenější představu si můžeme na základě *Soupisu brněnských tisků* udělat výhradně pro produkci do roku 1800, která ovšem zdaleka není v uvedeném publikaci podchycena v absolutní úplnosti.¹³³

Abychom si udělali představu o brněnské tištěné produkci obecně, uvedme její charakteristiku z pera Vladislava

Dokoupila: „*Výplývá to ostatně i z charakteru této produkce, která byla přece jen na rozdíl od jiných velkých měst, a to i od Olomouce jako sídla univerzity a biskupství, mnohem úžeji spjata s potřebami a zájmy města, úřadů a institucí v něm sídlících a okolních klášterů, pobožných bratrstev, divadelních společností a několika místních autorů.*“¹³⁴ Tato věta charakterizuje brněnský knihtisk do roku 1800 jako celek naprosto přesně. U výseku kramářských písní bychom do výčtu zákazníků brněnských tiskáren přidali ještě okolní venkovské česky hovořící obyvatelstvo. Zatímco téměř polovina produkce brněnské svobodovské tiskárny za celou dobu jejího trvání byla v němčině a českých, stejně jako latinských titulů byla cca čtvrtina,¹³⁵ u kramářských písní je v českém jazyce 82 % brněnské produkce do roku 1800. Z toho je zřejmé, že tento typ tisků nebyl určen pro odběratele přímo ve městech a ani ve venkovských kláštorech, ale cílil konkrétně na jazykově české obyvatelstvo v brněnském okolí.

Jazykově německý je tisk o královské korunovací sepsaný Thomasem Hoffmannem v roce 1620 a vytištěný Christophem Haugenhofferem,¹³⁶ *Christlicher Reimblein* vydaný po roce 1705,¹³⁷ písničky k Janu Nepomuckému,¹³⁸ Panně Marii Cellenské či týkající se poutě do Mariazell,¹³⁹ Marii Taferl¹⁴⁰ a Ignácovi z Loyoly.¹⁴¹ V němčině byly také vydány zpěvy ke mši svaté,¹⁴² zpěvy pro domašovský institut,¹⁴³ velikonoční píseň¹⁴⁴ a obecné křesťanské písně.¹⁴⁵ Pouze dva z těchto německých tisků se dnes nenachází v rajhradském knihovním fondu. Nutno ovšem podotknout, že většina tisků je v Rajhradě dochována v onom jazykově německém špalíčku a dalších šest písniček se do fondu dostalo buď z majetku Otmaru Konrada, nebo Bedy Dudíka. Otmar Konrad se narodil v jazykově německých Ivančicích a dotčené tisky patrně pocházely z majetku jeho otce, Beda Dudík pak plynule německy hovořil.

Zlomem v jazyce písňových tisků v rajhradském fondu jsou 80. léta 18. století. Až na jeden německý tisk vztahený k Domašovu, jsou všechny tisky již pouze české. A tento trend pokračuje i v první polovině 19. století, kdy všechny tisky brněnských tiskáren dochované v rajhradské knihovně J. J. Gastla, Hedviky Rohrerové a K. Winikera jsou v češtině.

Jazykově česká brněnská písňová produkce je z hlediska tematiky výrazně rozmanitější. Rovněž se zde setkáme

¹²⁵ Tamtéž, sig. R–III.a.3043a, 23 R–III.a.4081,25.

¹²⁶ Tamtéž, sig. R–III.a.4069,5a a 5b.

¹²⁷ Tamtéž, sig. R–III.a.4084,19.

¹²⁸ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,38.

¹²⁹ Tamtéž, sig. R–III.a.4081,22.

¹³⁰ Tamtéž, sig. R–III.a.4062,50 a R–III.a.4092,42.

¹³¹ Tamtéž, sig. R–III.a.4077,25, R–III.a.4062,41, R–III.a.4062,36 a R–III.a.4062,43.

¹³² Tamtéž, sig. R–III.a.4089,11.

¹³³ DOKOUPIL 1978, s. 12 a d.

¹³⁴ Tamtéž, s. 6.

¹³⁵ BARUČÁKOVÁ 2007, s. 173.

¹³⁶ DOKOUPIL 1978, 1620/1.

¹³⁷ Tamtéž, 0/4.

¹³⁸ Tamtéž, 1754/9, 1754/10, 1767/15, 0/23.

¹³⁹ Tamtéž, 1743/11, 1743/19, 1755/11, 1758/10, 1770/9, 0/21, 0/25.

¹⁴⁰ Tamtéž, 1743/17.

¹⁴¹ Tamtéž, 1780/29.

¹⁴² Tamtéž, 1784/9.

¹⁴³ Tamtéž, 0/42.

¹⁴⁴ Tamtéž, 1776/23.

¹⁴⁵ Tamtéž, 1736/8, 1780/21, 1784/9, 1794/15, 0/4.

s obecně křesťanskými písněmi, i s písněmi k Panně Marii, vedle P. Marie Cellenské, se však objevuje i P. Marie Žarošická,¹⁴⁶ P. Marie Tuřanská,¹⁴⁷ P. Marie Vranovská,¹⁴⁸ P. Marie Křtinská,¹⁴⁹ P. Marie Svatohorská¹⁵⁰ a P. Marie Šaštinská¹⁵¹ a Čenstochovská.¹⁵² Mezi světci je nejhojněji opět zastoupen Jan Nepomucký, ale rovněž zde nalezneme písničky k Janu Sarkanderovi,¹⁵³ sv. Anně,¹⁵⁴ sv. Florianovi,¹⁵⁵ sv. Tekle,¹⁵⁶ sv. Kateřině,¹⁵⁷ sv. Augustinovi¹⁵⁸ či sv. Josefovi.¹⁵⁹ Od 80. let 18. století se také i mezi brněnskými tisky v rajhradském fondu objevují v podobě drobných – kramářských – tisků písně ke mši svatě.

Pouze čtyři brněnské tisky se věnují světské tematice, a to německý tisk ke královské korunovaci z roku 1620¹⁶⁰ a české tisky *Žalostná a příkladná Nowina kteráž se stala w Vherském Králowstj [sic!]. W Městě Eperges,*¹⁶¹ *Nowina gistá a prawdiwá, kterak tohoto Roku gedem Ožracel w Sstayermarku po půl Nocy z Hospody přes Krchow domu gdauce, ...*¹⁶² a *Sprawa Prawdiwa w Rytmy wvedená, O přehrozném Země-třesenj, Které se stalo w Králowstwj Sycyligi, w řečeném Městě Palermo, ...*¹⁶³

Jazyk tisku jednoznačně před rokem 1800 ovlivňoval i jeho podobu. České písničky mají téměř výhradně šestnácterkový formát, ve starším období výhradně s osmi listy, posléze se rozsah ustaluje na čtyřech listech. Německé tisky mají od počátku (až na tisk z roku 1620) osmerkový formát a až na mešní zpěvy rozsah dva listy. Mešní zpěvy v obou jazycích mívají od osmi do 16 listů. Od 80. let 18. století pak osmerkový formát více nastupuje i u českých tisků, šestnáctěrka zůstává tam, kde tiskárna navazuje na starší tisk. To také ovlivňuje skutečnost, že všechny v Rajhradě identifikované kramářské písně mají osmerkový formát.

Závěr

V rajhradském benediktinském fondu je dnes uloženo 81 písňových tisků, které můžeme zařadit mezi písně kramářské. Většina z nich je uložena v krabičkách, které jsou typické pro uchování drobných tisků z klášterní knihovny, jež se do ní dostaly v průběhu 19. století. Na předchozích řádcích jsme se pokusili zodpovědět otázku, kdy a jak se kramářské písně do knihovny dostávaly – tedy z majetku kterého řeholníka. Závěry v této oblasti nám bohužel dnes umožňuje pouze několik málo provenienčních přípisků, které ani nejsou

přímo na dotčených kramářských tiscích, ale tiscích, které jsou s nimi v krabičkách uloženy. I tak se nám ale podařilo identifikovat skupinu 13 tisků, které se do knihovny dostaly zásluhou posledního probošta Otmara Konrada. Stejně tak se nám podařilo dva z tisků spojit se jménem Bedy Dudíka. Analýza dále ukázala, že téměř polovina tisků vznikla z některých z brněnských tiskáren, dále je zastoupena písňová produkce z Prahy, Hradce, Králové, Jindřichova Hradce, Litomyše, patrně Jihlavy, Znojma, Vídně, Vídeňského Nového Města, Lince, Kremže a Skalice. Oproti převažujícím tiskům brněnským jsou však ostatní místa vydání zastoupena pouze jednotlivinami. Téměř u čtvrtiny tisků nelze místo vydání přesně určit a stejně tak jejich datace zůstává omezena na průběh 18. století.

Převážná většina písní je duchovního obsahu, pouze sedm tisků se věnuje světskému tématu. V jazyce tisků jednoznačně převažuje němčina, ale v pravdě jen proto, že jediný dochovaný špalíček sestává kompletně z německých písní. V 80. letech 18. století se pomyslný jazýček na vahách v rámci jazyků vychýlí ve prospěch češtiny. Jediný skalický tisk v souboru je ve slovenštině.

Otázka, na kterou ovšem neumíme ani po výše uvedené analýze tisků odpovědět, ovšem zní, zda byly popsány skutečně používány, zda uvedené písně jejich majitelé skutečně zpívali, nebo zda si pouze tisky pořídili či je dostali v tiskárně spolu s jinými tituly, a nikdy je nevyužili k jejich primárnímu určení (ať již to byla osobní zbožnost, zpěv v procesích či při poutích, nebo i kolektivní zpěv v kostele). Pouze jediný dochovaný špalíček nám na tuto otázku umí dát kladnou odpověď, a to zejména formou svého dochování, ze které je patrné značné opotřebení tisků jejich užíváním. Neznáme sice majitele špalíčku, můžeme ovšem konstatovat, že to byl jazykově Němec, snad některý z řeholníků či z jejich rodinných příslušníků, který žil mezi druhou a třetí čtvrtinou 18. století (alespoň do této doby lze zasadit vznik všech datovaných tisků ze špalíčku), který podnikl nejednu pouť do Mariazell a do baziliky Maria Taferl či do Wagramu. Ostatně jím sestavený špalíček významně obohatil rajhradské kramářské písně právě o tisky ze Znojma, Jindřichova Hradce, Kremže a Vídeňského Nového Města.

U ostatních písníček bohužel otázku používání zodpovědět neumíme. Zbylé tisky nejsou poškozeny opotřebením, většina tisků 19. století vypadá spíše netknutá. Zůstává tedy

¹⁴⁶ Tamtéž, 1708/6, 1739/16, 1753/10.

¹⁴⁷ Tamtéž, 1709/6.

¹⁴⁸ Tamtéž, 1745/10, 1764/18.

¹⁴⁹ Tamtéž, 1781/28, 1784/9, 0/125.

¹⁵⁰ Tamtéž, 1717/24.

¹⁵¹ Tamtéž, 1734/16.

¹⁵² Tamtéž, 1755/16.

¹⁵³ Tamtéž, 1704/8, 1708/9.

¹⁵⁴ Tamtéž, 1730/23, 1764/19, 0/58.

¹⁵⁵ Tamtéž, 1745/9.

¹⁵⁶ Tamtéž, 1753/11.

¹⁵⁷ Tamtéž, 1773/13.

¹⁵⁸ Tamtéž, 1776/13.

¹⁵⁹ Tamtéž, 1778/25.

¹⁶⁰ Tamtéž, 1620/1.

¹⁶¹ Tamtéž, 1716/15.

¹⁶² Tamtéž, 1717/23.

¹⁶³ Tamtéž, 1727/21.

otázkou, zda podle nich majitel skutečně zpíval, či zda si je pouze pro zajímavost zakoupil, nebo je někde dostal (například v některé z brněnských tiskáren při pořízení jiného titulu).

Bibliografický soupis

Acht schöne neue Geistliche Lieder. Das Erste: Aus dreyen schönen Blümelein, will ich etc. Das Anderte: O St. Johann von Nepomuck, glückselig etc. Das Dritte: Verehret alle Zungen, Johannes reinen etc. Das Vierte: Stille Zungen überwunden, hab darum etc. Das Fünfte: Wie stehts doch in der Welt? es steht etc. Das Sechste: Verblendte Welt thu sagen, was hat dich etc. Das Siebende: Jetzt trau ich keinen Menschen mehr, etc. Das Achte: Flüchtige Zeit, verflossene Freud, etc. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 17

Anmütiges Gesang zu dem Heil. Johann von Nepomuck. Znám: Gedruckt bey Anton Johann Preyß priv. Buchdrucker, [mezi 1743 a 1787]. Dostupné z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/181/987/328100206061.titul3>. KBOR, sig. R–Z.II.d.40, přív. 3

Beschreibung der grossen Wasserfluth, welche sich im Jahre 1816 den 26. 27. 28. und 29. August durch vier Tage und drey Nächte zu Olbersdorf in kais. Schlesien zugetragen hat. [Jihlava: Fabián Beinhauer?, mezi 1816 a 1820?]. Vydání je typograficky rozdílné od toho z roku 1813, které J. Vobr řadí do Jihlavské Beinhauerovy tiskárny. KBOR, sig. R–III.a.4084,19

Branntweinlied. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1801 a 1825?]. KBOR, sig. R–III.a.4090,19

[*Čtyři duchovní písně.*] [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 1

[*Čtyři duchovní písně.*] [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 2

[*Duchovní písně.*] [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 14

[*Dvě písně k Panně Marii Šaštínské.*] [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 10

Drey schöne gantz neue Kirchfahrt–Lieder, Von dem neuen Gnaden–Orth zu Kirchberg am Wagram. Das Erste, Ach Freud, ach Freud, O grosse Freud, weil einmahl etc. Crembs: gedruckt bey Ignaz Anton Präxl, [mezi 1732 a 1766?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 26

Drey schöne Geistliche Lieder. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 12

Drey schöne neue Geistliche Lieder Von dem Gegeißelten Heiland auf der Wieß. ZNAYM: Gedruckt bey Anton Joh. Preyß priv. Buchd., [mezi 1743 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 25

Drey schöne neue Geistliche Lieder, Das Erste: Seyd getröstet alle Sünder, weil nun kommen ist die Zeit, etc. Im Thon: Maria wir fallen dir alle zu Füßen. Das Anderte: Ein Begrüssung zu Maria Zell dem Gnaden–Ort. Das Dritte: Zu der Hoch–heiligen Frauen S. ANNA, Ein Mutter der allerseeligsten Jungfrauen und Mutter GOTTES Maria, und ein Ahn–Frau Christo JESU, ein Schutz–Frau aller Noth–leydenden Christen, und aller mit Leibs–Frucht beladenen Frauen, eine von Christo JESU aller Sterbenden, wider die böllischen Geister Verheisserin,

die sie in Leb–Zeiten verehren, starcke Verfechterin. Gedruckt zu Crembs: bey Johann Jacob Ko[pitz], [mezi 1710 a 1729?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 6

Drey schöne neue Zeller–Lieder. Das Erste: Nun so bin ich kommen an, O Königin, etc. Das Anderte: Mariam wir loben, wir loben Mariam, etc. Das Dritte: O Maria, ach was Schmerzen, ach was, etc. Neustadt: gedruckt bey Samuel Müller, [mezi 1717 a 1757?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 15

Důstogný kněz. [Brno]: Tisk wdowy R. Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. KBOR, sig. R–III.a.4089,20

Dvě nové Pjsničky: Prwnj o presladkém Gměnu MARYE PANNY, Druhá o neysladssým Gmenu Pána GEŽJSSE. Wytisštěná w Brně: [Emmanuel Svoboda], 1768. DOKOUPIL 1978, 1768/18; VOBR 2005, č. 2206; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R–III.a.3043a,25b

Dwě nábožně Pjsně k neyswětěgssi Oběti Msse swaté: kteréž při Rannj Mssy swaté se vžjwati mohau. Též dwě k swatému Požehnáňj, a třetj k Panně Marygi. [Brno: nakladatel není známý, mezi 1780 a 1800]. DOKOUPIL 1978, 0/126; VOBR 2005, č. 2162 (tisk řadí do Jihlavy); Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R–III.a.4087,15, R–III.a.3044,4

Dwě Pjsně k potěssenj pilným sskolnjm Djtám. [Brno: nakladatel není známý, mezi 1780 a 1810]. DOKOUPIL 1978, neuvádí; VOBR 2005, č. 2134; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R–III.a.3044,5, R–III.a.4080,16

Ein betrubte Neue Zeitung, Von erschröcklichen Wasser–Güssen: So in dem 1736. Jahr entstanden seyn, weilen das Meer in Ost–Frißland in Ditmarschen aus seinen Stand getreten, davon alle Wässer angefüllet worden, dadurch viel Städt und Dörffer ruiniret worden, auch viel tausend Menschen und Vieh, nebst anderen Sachen zu Grund gangen; In Schlesien, Böhheim, und Oesterreich, auch anderen Ländern mehr, wie es in folgenden Gesang wird zu vernehmen seyn. Das Anderte: Ein trauriges Exempel, welches sich zu Engedein in Cur, mit einer armen Wittib zugetragen. [Česko?: nakladatel není známý, 1736?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 11

Ein Osterlied: Zum Gebrauche der K.K. Brünnner Cathedral Kiche, und der ganzen Brünnner Diöces. Brünn: gedruckt bey den Swobodischen Erben, 1778. DOKOUPIL 1978, 1778/23; BCBT, č. 29385. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3038,1

Frommer Gruß: Gelob sey Jesus Christus! Angewendet auf dem täglichen Lebenswandel. Wien: [nakladatel není známý], 1819. KBOR, sig. R–III.a.4069,5a, R–III.a.4069,5b

Fünff schöne Neüe Andächtige Lieder Zu dem Heiligen Johannes von Nepomuck. Neü–Hauß: gedruckt bey Johann F. Jackesch, [mezi 1719 a 1732?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 8

Geistliches Lied, Denen armen Seelen in dem Fegfeuer zu Trost, nach verrichtem Heil. Creutz–Weeg zu singen. Lintz: gedruckt bey Johann Auinger, [mezi 1733 a 1774?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 24

Geistliches Zeller–Lied: Im Thon: Auf auf behertzt zum Streiten, etc. Brünn: gedruckt bey denen Jacob Maxim Swobodischen Erben, 1743. DOKOUPIL 1978, 1743/19; BCBT, č. 36458. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 20

GELLERT, Christian Fürchtegott. *Pjseň o lásce k bližnímu swému: k prospěchu domassowského Institutu chudých.*

- [Brno: Jan Silvestr Siedler, 1784]. DOKOUPIL 1978, 1784/25; VOBR 2005, č. 896; Knihopis neuvádí, popis uve- den u č. K02652. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.30444, R–III.a.4087,7
Gesang Eines sich dem Willen Gottes ergebenden Christens. Brünn: gedruckt bey den Swobodischen Erben, durch Johann Siedler, Faktorn, 1780. DOKOUPIL 1978, 1780/21; BCBT, č. 26792. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,17, Provenience: Z majetku Bedy Dudíka. R–III.a.4069,6a, R–III.a.4069,6b
Gesang von Dem Heiligen Joanne Von Nepomuck. Gedruck zu Brünn: bey Emmanuel Swoboda, privilegier- ten Buchdrucker, 1754. DOKOUPIL 1978, 1754/9; BCBT, č. 26793. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,8b
[*Gesang zum Heil. Johannes von Nepomuk*]. [Brno: nakla- datel není známý, kolem 1754]. DOKOUPIL 1978, 0/23; BCBT, Č. 26795. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,8a
[*Gesang zum Heil. Johannes von Nepomuk*]. Gedruck zu Brünn: bey Emmanuel Swoboda, privilegierten Buchdrucker, 1754. DOKOUPIL 1978, 1754/10; BCBT, č. 26795. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,8d
[*Gesang zum Heil. Johannes von Nepomuk*]. Znaym: ge- druckt bey Anton Joh. Preyß, 1757. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,8e
Gesänge für die domaschower Vereinigung der thätigen Liebe des Nächstens, nach der allgemeinen Kirchen=Melodie zum Gottesdienstlichen Gebrauch in ihren Versammlungen vor und nach der heiligen Messe eingerichtet. Brünn: Gedruckt bei Johann Sylvester Siedler, [mezi 1784 a 1798]. DOKOUPIL 1978, 0/42; BCBT, č. 26789. KBOR, sig. R–III.a.4085,10, R–VI.b.8818, přív. 6
Gesänge zum Amte der heiligen Messe samt dem Gesange vor der Predigt. Brünn: gedruckt mit Siedlerischen Schriften, 1784. DOKOUPIL 1978, 1784/9; BCBT; č. 26790. Dostupné z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/181/259/328100204057.titul4>. KBOR, sig. R–Z.e.50, přív. 4
HANKA, Václav. *Pjseň ke cti Geho Milosti Frantisska I. Cýsaře rakauského, Krále uherského, českého, a t.d.* [Videň: Wiener Zeitung, 1814]. KBOR, sig. R–III.a.4089,11
HOLÁSEK, Josef. *Pjseň na slawnost Neyswětěgssjho Gména Gežjś, z messnjho misálu přeložena od Jozefa Holaska, faráře Blanského bljž Brna.* W Hradcy Králowé: Wytisstěna u Jana H. Pospissila, biskupského impressora a aučinkugicýho auda Českého národního Muzeum, 1828. KBOR, sig. R–III.a.4062,43
Christliche Reimblein Und Auffmunterung deß Sünders zur zeitlichen Buß. [Brno?: nakladatel není známý, ne před 1705]. DOKOUPIL 1978, 0/4; BCBT, č. 29940. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,18
Chwalozpěw k Angele Meriči. Praha: Tisstěna u Tomáše Tábor, Cjsslo 948, [mezi 1835 a 1847]. KBOR, sig. R–III.a.4081,22
Jährliche Danck-Müntz Von der Königl. Stadt Brünn Bey Gewöhnlicher Wallfahrt Nacher Zell MARIAE Der Himmels-Königin abgezinsset. Brünn: gedruckt bey denen Jacob Maxim. Swobodischen Erben, durch Wentzel Lenhart, Factorn, 1743. DOKOUPIL 1978, 1743/11; BCBT, č. 25920. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 19
Lob-Gesang und Bitte der Marianischen Diener, und Dienerinnen von Brünn auf derselben Wallfahrt nach Maria Zell. Brünn: gedruckt bey Emmanuel Swoboda, privilegier- ten Buchdruckern, 1770. DOKOUPIL 1978, 1770/9; BCBT, č. 28446. KBOR, sig. R–III.a.4080,41
Lobgesang welches zu ehren des heiligen Vaters Ignazius von Lojola durch die 10 Sonntägige Andacht nach der Melodey des Aloysianischen Lobgesangs: Aloysio zu Ehren, vor der Welt sein Lob zu mehren &c. Abgesungen wird. Brünn: ge- druckt bei den Swobodischen erben, 1780. DOKOUPIL 1978, 1780/29; BCBT, č. 28447. Dostupné z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/181/254/328100204057.titul1>. KBOR, sig. R–Z.e.50, přív. 1
Lob-Gesang zu Ehren des heiligen Johann v. Nepomuck: Welches zu Brünn ob dem Petersberg andächtig gesungen wird. Brünn: gedruckt bey Emmanuel Swoboda, privil. Buchdrucker, 1767. DOKOUPIL 1978, 1767/15; BCBT, č. 28449. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R–III.a.3044,8c
Lobgesang zur heiligen Angela Merici. [Praha: Tomáš Tábor, mezi 1835 a 1847]. KBOR, sig. R–III.a.3043a,23
Loblied zur heiligen Angela Merici. Praha: gedruckt bei Thomas Thabor, im Annakloster Arc. 948, [mezi 1835 a 1847]. KBOR, sig. R–III.a.4081,25
MARIA Jn Jhrer Gnaden-Zell Als Eine Allgemeine Hülff- Mutter In allen Widerwärtigkeiten und Nöthen Von Der all- jährig-Brünnerischen Gelübds-Wallfahrt verehret. Brünn: bey Emmanuel Swoboda, 1758. DOKOUPIL 1978, 1758/10; BCBT, č. 28614. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 28
MARIA Jn Jhrer Gnaden-Zell Dem alljährlich Brünnerischen Wallfahrter Ein Sicherer Weeg zur Seeligkeit. Gedruckt zu Brünn: bey Emmanuel Swoboda, privilegirten Buchdrucker, 1755. DOKOUPIL 1978, 1755/11; BCBT, Č. 28616. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 27
MARIA Jn Jhrer Gnaden-Zell Der alljährlich Brünnerischen Wallfahrt Ein wahrer Trost der Betrübten. Gedruckt zu Brünn: bey Emanuel Swoboda, privilegirten Buchdrucker, 1753. DOKOUPIL 1978, 1753/7; BCBT, č. 28617. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 23
MARIA Jn Jhrer Granden-Zell Als eine Glück, und Heyl bringende Morgen-Röthe Bey der alljährigen Wallfahrt von der Königlichen Stadt Brünn verehret. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. DOKOUPIL 1978, 0/25; BCBT, Č. 28615. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 16
[*Mariánské písně*]. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 13
MILLER, Josef. *Radostná pjseň k neysladssjmu Gežjssi (Podle sw. Bernarda:)* „Jesu dulcis memoria etc.“ *Mel. od Fr. Al. Wacka, Děk w Kopidlně ; Text od J. Millera, Kapl. w Welissi.* W Hradcy Králowé a w Praze: Nákladem Jana H. Pospjssila, 1829. KBOR, sig. R–III.a.4062,36
Nábožná Pjseň we wsseobecných potřebách k Marii Panně. Brno: Tiskem C. Winikera, [mezi 1848 a 1877?]. KBOR, sig. R–III.a.4062,49, přív.
Národní hymna. [Česko: nakladatel není známý], 1848. KBOR, sig. R–III.a.4062,25

- Neu-voller Seuftzer Zu GOTT, Und seiner Schmertzhaften Mutter in Taferl.* Brunn: gedruckt bey denen Jacob Maxim. Swobodischen Erben, 1743. DOKOUPIL 1978, 1743/17. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 18
- Nowá Pjseň k Panně Marii.* Brno: Tisk Karla Winikera, 1851. KBOR, sig. R-III.a.4062,47
- Piseň k památnému dni swatého Karla Boromejského 4. listopadu.* Brno: tisk vdowy Rudolfa Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. KBOR, sig. R-III.a.4089,14, R-III.a.4062,35
- Piseň o sw. Peregrinu: (Při swěcení obnowene kaply sw. Peregrina we farnosti Ořechowske, léta Páně 1852).* Brno: Tisk dědiců Rud. Rohrera, 1852. KBOR, sig. R-III.a.4062,32
- Pjseň Bratrů Domassowských aučinliwé lásky bližnjho.* [Brno: Jan Silvestr Siedler, 1784]. DOKOUPIL 1978, 0/43; VOBR 2005, č. 1919; Knihopis neuvádí. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R-III.a.3044,2
- Pjseň k neyswětěgssj Oběti nowozákonné.* W Litomyssli: Wytisštěná v Wáclawa Turetschka, 1786. VOBR 2005, č. 2083; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R-III.a.4087,14
- Pjseň k S. Antonínu Paduanskému.* [Praha: nakladatel není známý, mezi 1741 a 1760]. VOBR 2005, č. 1904; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R-H.I.f.26, přív.
- Pjseň k swatému Srdci neyblahoslaweněgssj Panny Marie.* Brno: tiskem vdowy R. Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. KBOR, sig. R-III.a.4089,16, R-III.a.4062,48
- Pjseň ke Mssi Swate: kteráž se w hlawným Městě Wjdni podle Cýsařo-králowských Naržzenj we farnjch Kosteljch spjwá.* Wjtisštěna we Wjđňi: v Jána Tomasse z Trattnerů, 1783. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?vid=N-KP:1002290565-003&printsec=frontcover>. VOBR 2005, č. 2080; Knihopis, K11807. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R-III.a.3044,3
- Pjseň ke Mssy swatě.* Wytisštěná, a k dostánj w Brně: v Leopolda Frantisska Hallera, w sedlářské Vlidy, [mezi 1793 a 1800]. DOKOUPIL 1978, 0/124; VOBR 2005, č. 2079; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R-III.a.3036,2
- Pjseň ku Panně Marii.* Brno: Tiskem C. Winikera, [mezi 1848 a 1877?]. KBOR, sig. R-III.a.4062,49
- Pjseň o Božských Ctnostech.* Wytisštěné w Brně: v Dědicůw Swobodských, za Jana Siedlera, Faktora, [1778?]. DOKOUPIL 1978, 0/34; VOBR 2005, č. 1909; Knihopis neuvádí. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R-III.a.4080,17, R-III.a.3044,6
- Pjseň o Prozřetelnosti Božské: Ku Koncy odpolednjch Služeb Božjch.* W Brně: wytisštěná v Jána Sylwestra Siedlera, 1792. DOKOUPIL 1978, 1792/23; VOBR 2005, č. 1907; Knihopis neuvádí. Provenience: Z majetku Otmara Konrada. KBOR, sig. R-III.a.3044,7
- Pjseň o Sw. Augustinu.* [Brno]: Wytisštěno v Emmanuele Swobody, 1776. DOKOUPIL 1978, 1776/13; VOBR 2005, č. 1905; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R-III.a.3043a,24
- Pjseň při Požehnánj s neyswětěgssj Swátosti Oltárnj: Zpívá se gako: Poklekňj na kolena.* W Brně: w nákladě v Jana Siedlera, měsstského Impressora, [1787]. DOKOUPIL 1978, 0/45; VOBR 2005, č. 2117; Knihopis neuvádí. KBOR, sig. R-III.a.3043a,25a
- Pjseň při požehnánj s neyswětěgssj swátostj oltárnj.* Brno: tisk vdowy R. Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. KBOR, sig. R-III.a.4062,33
- Pjseň u křjže misionárnjho.* Brno: tisk vdowy R. Rohrera, [mezi 1839 a 1852]. KBOR, sig. R-III.a.4062,34
- Pjseň k Bohu.* Blučina: Nákladem Wáslawa Pessiny, faráře blučinského na Moravě, 1831. KBOR, sig. R-III.a.4077,25, R-III.a.4062,41
- Pjseň k Božjmu Tělu.* W Praze: W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, 1834. KBOR, sig. R-III.a.4087,19, R-III.a.4092,42
- [Pjseň k Panně Marii Cellenské].* [Česko?]: [nakladatel není známý], [mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 9
- Pjseň při ročiteg Ružowég Slawnosti w Nádasi, w Swato-Dusni Pondelek Roku 1837 ustanoweneg.* Witlačené w Skalici: [nakladatel není známý], 1837. KBOR, sig. R-III.a.4062,38
- Reumütiges Zins-Opfer, Welches die gesammte Brüner-Kirchfährter fußfallend ablegen An dem Schmertzhaften Gnaden-Ort Der Ueberbenedeytesten Jungfrauen Und Mutter GOTTes Maria-Taffel.* Brunn: bey denen Jacob Maximilian Swobodischen Erben, 1746. DOKOUPIL 1978, 1746/12; BCBT. č. 36607. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 22
- Salve Regina, neb Zdráwas Králowno: Pjseň k Rodičce Božj.* [Česko: nakladatel není známý, mezi 1801 a 1850]. KBOR, sig. R-III.a.4062,44
- Der die Schmertzen JESu und Mariae Betrachtende, Um Gad bey denenselben anflehende Wallfahrter.* Brunn: gedruckt bey denen Jacob Maxim Swobodischen Erben, [mezi 1743 a 1752?]. DOKOUPIL 1978, 0/21; BCBT, č. 37544. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 21
- [Tři duchovní písně o swatém Janu Nepomuckém].* [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 5
- [Tři duchovní písně].* [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 4
- VAVÁK, František Jan, BEZSTAROSTI, František, ed. *PaMátka, a DVstogná Čžest, Cisaře Iozeffa poLňlho WorãňI.* 1769. *W Pjseň wvedená od Pána Frantjsska Wawãka Sauseda, a Rychtãre dědini (!) Milčic, na cýs. komornjm Panstwj Poděbradským, a spolu Měsstiana král. Města Plzně w Czechách.* [V Brně: u Jana Jiřího Gastla, po 1809]. Knihopis, K16453. KBOR, sig. R-III.a.4087,17
- Zpěwy o wzkrjssenj Páně.* W Praze: W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, 1834. KBOR, sig. R-III.a.4062,50
- Zwey schöne anmüthige Geistl. Lieder, Das Erste: Ach weh O Schmertz und Peyn, wer gibt mir Trost allein, etc. Das Andere: Jerusalem, ach wein mit mir, O Bethlehem ingleichen, etc.: Im Th: Thue auff O Himmel deine Schooß.* Gedruckt zu Znaymb: bey Johann Wenc. Swoboda, [mezi 1719 a 1726?]. BCBT, č. 42842. KBOR, sig. R-III.a.4080,41, přív. 3
- Zwey schöne Ehren-Lieder Zu dem Heiligen FRANCISCO XAVERIO, Grossen Patron uud Fürsprecher bey Gott.* [Česko: nakladatel není známý, mezi 1780 a 1800]. Dostupné z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/181/256/328100204057.titul2>. KBOR, sig. R-Z.e.50, přív. 2
- Zwey schöne Geistliche Lieder. Das Erste: Von der Hochheiligsten Dreyfaltigkeit. Das Andere: Erfreut euch*

froloket ihr Christen auff Erden, etc. Znaym: gedruckt bey Johann Wenc. Swoboda, [mezi 1719 a 1726?]. BCBT, č. 42841. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 7

Prameny:

PIUS 1810: PIUS. *Unsers heiligsten Herrn Pius aus göttlicher Vorsicht des VII. Pabst Rede. Gehalten bey der feyerlichen Heiligaprechung der Heiligen Franz Caracciolus, Benedikt vom hl. Philadelphius angela Merici, Coleta Boilet, und Hyacintha Mariscotti, unter dem feyerlichen Amt der Messe in der vatikanischen Hauptkirche zu Rom den 24. May 1807. Aus dem Lateinischen übersetzt von Emerich Rampel, Minoriten Ordens Provinzial.* Brünn: [nakladatel není známý], 1810. KBOR, sig. R–E.II.g.32, přív. 12.

NACHRICHT: *Nachricht von der feyerlichen Heiligsprechung der Seligen Franz Caraccioli, Stifter des Ordens der Mindern regulären Kleriker, Benedikt vom heil. Philadelphus, Layens der Mindern Reformirten Observanten des heil. Franciskus, Angela Merici, des dritten Ordens des heil. Franciskus, und Stifterin der Gesellschaft der heil. Ursula, Ursuliner genannt, Koleta Boilet, Reformatorin des Ordens der heil. Klara. Hyacintha Mariskotti, Professin Klosterfrau des dritten Ordens des heil. Franciskus. Gehalten mit heilig-andächtiger Pracht, von Sr. Heiligkeit unsern Herrn Pabst Pius den VII. der vatikanischen Hauptkirche, den 24ten May 1807 mit jenen Gebräuchen und kostspieligen Verzierungen, welche hier getreulich beschrieben werden.* Brünn: gedruckt bey Joseph Georg Traßler, [mezi 1807 a 1810]. KBOR, sig. R–R.II.b.16 a R–E.II.g.32, přív. 11. Dostupné z: <http://imageserver.mzk.cz/mzk03/001/205/902/328100215401.titul.jp2>

Literatura:

BARUČÁKOVÁ 2007: BARUČÁKOVÁ, Lenka. Tiskařská produkce rodiny Svobodových. In: KRUŠINSKÝ, Rostislav (ed.). *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006: sborník z 15. konference Olomouc, 22.–23. listopadu 2006.* Sdružení knihoven České republiky a Vědecká knihovna v Olomouci: Olomouc, 2007, s. 167–173.

DOKOUPIL 1978: DOKOUPIL, Vladislav. *Soupis brněnských tisků: staré tisky do roku 1800.* Brno: Státní vědecká knihovna, 1978. Bibliografie a prameny k vývoji Moravy. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:42056226-12d4-45b3-95a8-abf25b4aeabd>

GLOMBOVÁ 2020: GLOMBOVÁ, Hana (ed.). *Do Brna široká cesta. Kramářské písně se světskou tematikou. Katalog k výstavě: Moravské zemské muzeum, 4. září 2020–7. března 2021.* Brno: Moravské zemské muzeum, 2020.

HEILANDOVÁ 2013: HEILANDOVÁ, Lucie. „Ano, kniha a noviny staly se za našich dnů téměř jako chléb potřebou vezdejší...“. In: HEILANDOVÁ, Lucie. *Posledních dvě stě let v historii rajhradského kláštera.* Brno: Moravská zemská knihovna, 2013, s. 60–90. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:fd326900-7245-11e9-b253-005056827e52>

IVÁNEK 2017: IVÁNEK, Jakub. Poznámky k vymezení pojmu kramářská píseň. *Listy filologické* 140, 2017, č. 1–2, s. 200–229.

PAVELKOVÁ 2018: PAVELKOVÁ, Jindra. Das Interesse des Klosters Raigern Rajhrad) an der Außenwelt aus der Perspektive des Fascis diversarum. In: ČERNUŠÁK, Tomáš – KOLLERMANN, Karl – RABL, Irene (edd.). *Monastica historia. Band 3. Kommunikation zwischen Kloster und Welt in Spätmittelalter und Früher Neuzeit.* St. Pölten – Praha: Diözesanarchiv St. Pölten – Historický ústav AV ČR, 2018, s. 81–98.

RAK 2010: RAK, Jiří. Zachovej nám, Hospodine. *Acta universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 2010, sv. I., č. 1, s. 257–265.

VOBR 2005: VOBR, Jaroslav. *České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a jihomoravských klášterních knihoven z let 1501–1800.* Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, 2005. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6a0335ad-954f-409e-b834-72ce8235c9ec>

Elektronické zdroje:

Kramářské písně. In: *Encyklopedieknihy.cz* [online]. Knihovna AV ČR, v. v. i. [Cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/>

Jindra Pavelková

Moravská zemská knihovna
Kounicova 65a
601 87 Brno